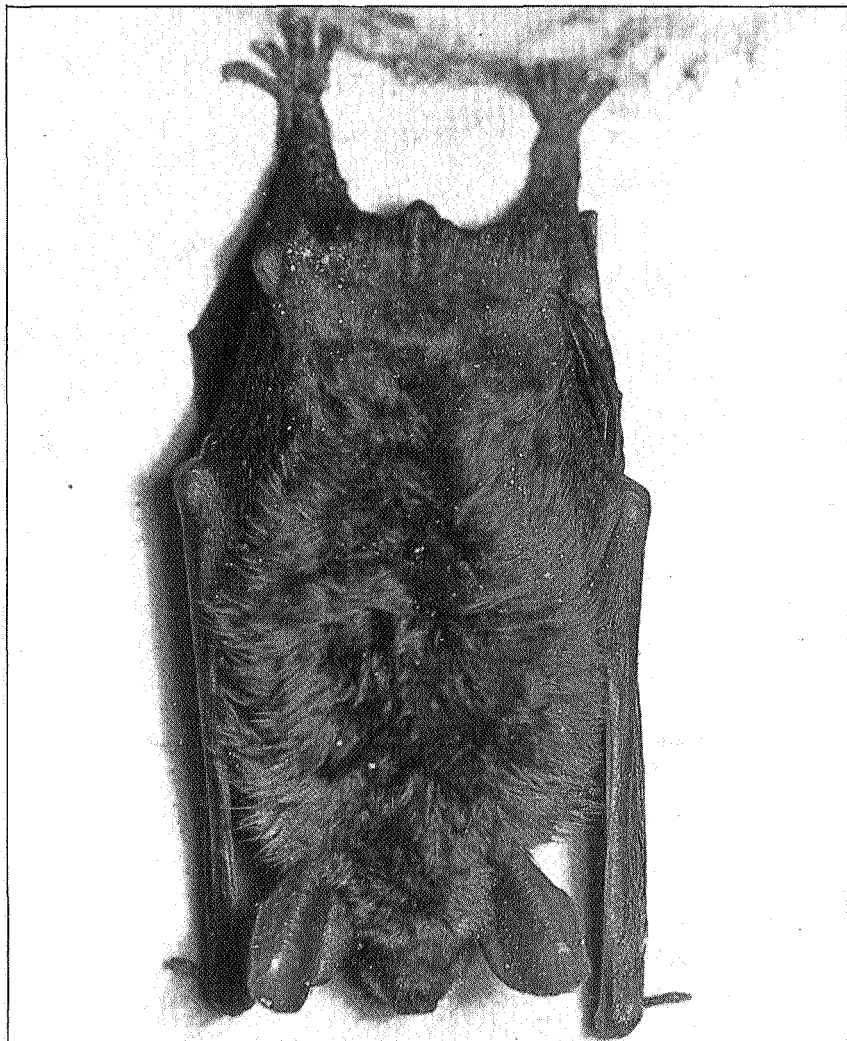

VLEERMUIZEN: VAN GRIEZELS NAAR BONDGENOTEN

Petra Sevinga

Over de hele wereld zijn ongeveer 1000 soorten vleermuizen bekend waaronder insekteneters, vruchteneters, viseters, bloedzuigers, nektaretende en honingzuigers.

Waarschijnlijk komen vleermuizen oorspronkelijk uit tropische gebieden maar dankzij hun vermogen tot winterslapen hebben enkele tientallen soorten zich aan het klimaat van meer gematigde breedten kunnen aanpassen. Europa telt 33 soorten vleermuizen waarvan er 19 in Nederland vastgesteld zijn. Twee van deze 19 soorten behoren tot de familie van de "bladneuzen" of "hoefijzerneuzen" de rest behoort tot de familie van de "gladneuzen". Alle Europese vleermuizen zijn insekteneters. Vleermuizen vormen een aparte orde onder de zoogdieren: de handvleugeligen. De naam zegt het al: de "handen" zijn zo gebouwd dat ze als vleugels gebruikt kunnen worden. De vlieghuid spant zich uit tussen de voorpoten, de korte achterpoten en de lange staart. Het lijfje van de vleermuis is echter niet veel groter dan een luciferdoosje. De lange kromme nagels van de achterpoten zijn zo scherp dat ze aan de kleinste oneffenheid blijven haken. Bij het klauteren langs steile wanden gebruikt de vleermuis ook zijn duimen die eveneens scherpe nagels hebben. Ondanks hun vliegvermogen zijn vleermuizen echte zoogdieren: ze bezitten een haarvacht, ze baren levende jongen en zogen deze. De vleermuis slaapt overdag en gaat 's nachts op zoek naar voedsel. Tijdens het vliegen zendt hij signalen uit, die zo hoog zijn dat wij ze niet kunnen horen en die door terugkaatsing van vaste en bewegende voorwerpen (bv. insecten) informatie geven over de omgeving: de echolokatie. Sinds 1973 behoren vleermuizen wettelijk tot de beschermde diersoorten. Maar nog steeds worden ze ern-

Overwinterende vleermuis

stig bedreigd: de aantasting van ons en hun milieu op zeer grote schaal heeft geleid tot een schrikbarende teruggang van het aantal vleermuizen in Nederland en de ons omringende landen. Jan Doevendans uit Groningen houdt zich bezig met het onderzoeken van de woonplaatsen, het voorkomen van praktische bescherming van deze, volgens hem zeer bijzondere, dieren.

Ongeveer drie jaar geleden begon Jan Doevendans zich voor vleermuizen te interesseren. Tijdens een onderzoek naar kerkuilen was hij regelmatig dode vleermuizen tegengekomen en hij vroeg zich af welke oorzaak dat had. Het bleek een linden-houtwormbehandeling te zijn: de vleermuizen klauterden over de balken, likten zichzelf schoon en werden vervolgens ziek. Dit was voor hem de aanzet tot het bestuderen van het doen en laten van de vleermuis en het zoeken naar redenen voor de achteruitgang van de vleermuisstand in Nederland. Dit gif tegen houtworm is helemaal niet nodig. Er zijn alternatieven die niet schadelijk zijn voor zoogdieren: een hete luchtbehandeling bv. werkt net zo effectief, of preventief aan de gang gaan door kleine plekjes houtworm gelijk weg te werken. Regelmatig gaat Jan Doevendans met zijn auto of fiets op pad om vervolgens een gedeelte van de nacht door te brengen op een plaats waar hij vleermuizen hoopt te registreren. Hij heeft daarbij hulp van een detector die de hoge tonen, door vleermuizen uitgestoten, omzet in lage tonen die binnen ons gehoorbereik liggen. Binnen een bereik van 30-70 meter kan Jan waarnemingen doen: waar komt die vleermuis vandaan? Waar gaat hij heen, en vooral, waar woont hij? Het door de luidspreker van de vleermuisdetector uitgezonden geluid kan direct of indirect opgenomen worden op een kassetrekorder zodat je opnames kunt maken van verschillende vleermuissoorten. Aan hele fijne mest kun je zien of een vleermuis in

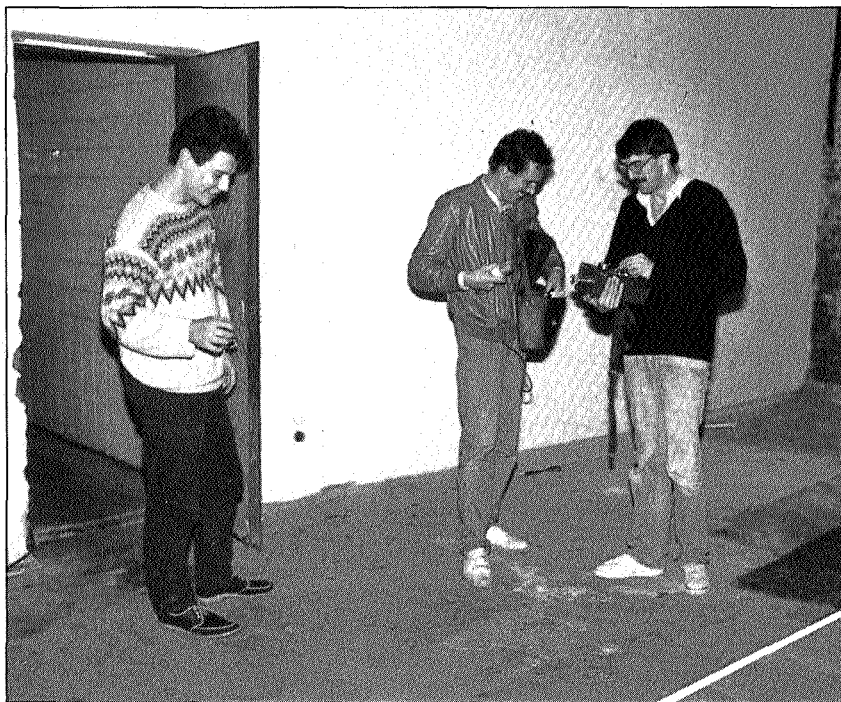
de buurt woont. "Ik heb met een aantal glazenwassers de afspraak gemaakt dat ze me bellen als ze zwarte plekjes op de kozijnen tegenkomen". Vleermuizenmest wordt regelmatig voor muizekeutels aangezien.

"Soms zie ik gif op vleermuisnests liggen dat voor muizen is bestemd. Vleermuizen hebben daar geen last van, ze eten er immers niet van, het zijn insekteneters". Veel erger is het dichtstoppen van uitvliegopeningen die voor muizenhollen aangezien worden. Als daar een kraamkolonie vleermuizen in huis zijn ze ten dode opgeschreven. "Massa's mensen weten niets van vleermuizen hoevel iedereen er mee in aanraking kan komen. Vleermuizen zitten echt niet alleen in de Zuidlimburgse grotten, in kerken of moerassen; ze komen overal voor, zelfs in nieuwbouwhuizen; in de spouw. De vleermuis komt al miljoenen jaren voor en is in de evolutie niets veranderd. Al die tijd hebben ze zich weten te handhaven, ze hebben altijd een geschikte leefomgeving weten te vinden. Zowel 's winters als 's zomers zijn vleermuizen erg plaatsgetrouw. Als ze eenmaal een goede schuilplaats hebben gevonden blijven ze daar terugkomen. Dit maakt het onderzoek naar hun gedrag een stuk makkelijker. 's Winters zijn er geen insekten en houdt de vleermuis een winterslaap. Ze zoeken een geschikte plaats: vorstvrij (6-8 °C) en met een hoge luchtvochtigheid. Dit laatste om te sterk vochtverlies tegen te gaan. Ook het materiaal waar de vleermuis met zijn achterpoten aan hangt speelt een rol: beton vinden ze niet lekker maar ze zijn bv. dol op zachtboard, waarschijnlijk omdat het warm en geluidsdempend is en het bovendien urineresten vasthoudt waardoor andere vleermuizen afgestoten worden. Als een vleermuis tijdens zijn winterslaap (ongeveer van oktober t/m maart) wordt gestoord kost hem dat aan energie 6 tot 10 dagen winterslaap. Dit omdat de vleermuis voor de "warming-up" bij het wakker worden extra energie nodig heeft en extra blijft verbruiken tot hij weer opnieuw in slaap is. Dit storen

kan gebeuren doordat mensen te vaak gaan kijken, door warmte van lampen, rook van sigaretten of te veel lawaai. Als een vleermuis slapend hangt, lijkt het alsof hij niet meer leeft maar pas als hij er in de zomer nog hangt kan met zekerheid vastgesteld worden dat hij dood is. 's Zomers hangen de vrouwtjes in kraamkolonies, ze voelen zich dan meer beschermd, ook tegen temperatuurwisselingen. Bij het op jacht gaan vliegen vleermuizen soms in groepen. Ze vliegen dan langs vaste routes en op zeer stipte tijden. Als je zo 'n groep een tijdje bestudeerd hebt weet je de preciese tijd en plaats waarop een vleermuis zich bij een groep aansluit, wanneer de volgende komt, etc. Vleermuizen kennen hele vaste gewoontes".

Vertegenwoordigers van de duivel

In het verleden heeft de vleermuis blijkbaar wat fout gedaan. Men zag ze als gevaarlijke, vampierachtige wezens, als vertegenwoordigers van de duivel. Vleermuizen werden gedood of aan de voordeur gespijkerd om kwaad met kwaad te bestrijden. "Deze oordelen zijn inmiddels wel achterhaald maar nog steeds blijft de vleermuis voor veel mensen een geheimzinnig dier. Maar juist deze geheimzinnigheid maakt de mensen geïnteresseerd voor echte feiten. Een huismus is natuurlijk ook heel boeiend maar te normaal om je er echt voor te interesseren. Ik probeer tijdens lezingen over mijn hobby aan de mensen duidelijk te maken dat vleermuizen echt hele nuttige dieren zijn. Vleermuizen vangen zo 'n 500 insekten per nacht. Ze kunnen geen insektenplaag bestrijden maar wel voorkomen. Een spuitbus kost geld en is bovendien erg schadelijk. Mango's, dadels, cashew-noten, spaanse pepers, etc. zijn allemaal bestoven door naktarende vleermuizen. Als ergens veel vleermuizen zitten zijn er ook veel insekten, dan is er ook veel groen: dat geeft de compleetheid aan in een ecosysteem, de vleermuis is er niet voor niets, hij heeft zijn eigen baantje".

Leegstaande fabriek wordt afgeluisterd met vleermuisontvangers

Praktisch te beschermen

In 1973 heeft de Regering de iheemse vleermuizen wettelijk tot beschermde diersoorten verklaard. Dit houdt in dat vleermuizen niet mogen worden gevangen of gedood, het verboden is vleermuizen in bezit te hebben of te koop aan te bieden en dat men ze niet in hun schuilplaats mag storen. De vleermuis wordt echter op veel grotere schaal bedreigd door: het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in land-, tuin-, bosbouw waardoor insecten plaatselijk worden vernietigd en de

vleermuis de kans loopt vergiftigd voedsel binnen te krijgen; het gebruik van chemische hout conserveringsmiddelen tijdens de restauratie van gebouwen; het omhakken van holle bomen (waarin vleermuizen wonen); het onbewoonbaar worden van andere vleermuisverblijven zoals mergelgroeven, forten, ijskelders, zolders van kerken en huizen, spouwmuren (door isolatie) etc.

"Ik zoek altijd naar verbanden tussen het diersoort en de mens. Jan met de pet moet weten hoe hij de vleermuis beschermen kan en waarom. Is er een boom in de tuin ziek? Hak 'm niet helemaal om maar kap alleen de

takken eraf, dan blijft de vleermuis een woonplaats houden. De kleine hoekjes die over zijn in huis hoeven niet weggewerkt te worden, ze zijn allemaal te gebruiken. Als een huis geïsoleerd wordt dmv. het inspuiten van isolatiemateriaal in de spouw en men ontdekt ergens een gat in die spouw, laat deze dan rondom het gat leeg; zo kan de vleermuis zijn inulieggat blijven gebruiken. Tegenwoordig wil men het allemaal maar steeds netter, steeds cleaner. In die nieuwe cleanheid zijn best nieuwe mogelijkheden te scheppen. Bij aanleg van centrale verwarming hoeft de schoorsteen nog niet van het dak, deze kan na afdekking, het maken van een inulieggat en afschermen van het roet heel geschikt zijn voor vleermuizen. Ook houden vleermuizen van ruimte tussen dakpannen en dakbeschoot. Als we vleermuizen daadwerkelijk willen beschermen moeten we ophouden met het nastreven van eenzijdige belangen. Van het afsluiten van vliegagaten van duiven en kauwen (uitgevoerd omdat ze veel mestmateriaal achterlaten) hoeven vleermuizen nog niet de dupe te worden. Het gat enkel verkleinen is even effectief. Het probleem is gewoon dat vleermuizen zo vaak over het hoofd gezien worden".

De grote hoeveelheid nieuw materiaal mbt. vleermuizen die Jan Doevedans in korte tijd heeft weten te verzamelen geeft aan dat er nog veel werk ligt. Als altijd is de financiering weer het struikelblok. Van de diverse subsidieaanvragen is er tot nu toe nog maar één aangenomen. *"Ik moet zoeken naar een kompromis tussen verdienen en hobby. Als 't niet goed is wat ik doe dan verdiende ik niets, maar ik verdien steeds meer met lezingen en voorlichting op bv. scholen dus kennelijk is het goed".*

Als u woonplaatsen weet van vleermuizen bel dan met Jan Doevedans, telefoon 050-164149 of 713320.